

ПАДАЛКА Ю. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУБ'ЄКТИВНО-МОДАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВОТВОРЕННЯ (на матеріалі іспанської мови)

В статті розглядається та аналізується монографічний опис суб'єктивної модальності, як окремої категорії. Проаналізовано специфіку вияву суб'єктивно- модального значення словотворення в іспанській мові.

Ключові слова: суб'єктивна модальність, висловлювання, зміст висловлювання, модальний предикат, модальне значення.

В статье рассматривается и анализируется монографическое описание субъективной модальности, как отдельной категории. Проанализирована специфика проявления субъективно-модального значения словообразования в испанском языке.

Ключевые слова: субъективная модальность, высказывание, содержание высказывания, модальный предикат, модальное значение.

Monographic description of subjective modality as a separate category is discussed and analyzes in article. The specific expression of subjective modal value of word formation in Spanish was analyzed.

Key words: the subject of modality, enounce, content of enounce, modal predicate, modal meaning.

Актуальність дослідження полягає у тому, що категорія модальності в лінгвістиці вважається недослідженим до кінця явищем. Загальна направленість лінгвістичного дослідження на вивчення суб'єктивно-модального значення, що залишається недослідженим в даному напрямку, а також зв'язок монографічного опису суб'єктивної модальності з важливими проблемами словотворення в іспанській мові. Вивчення суб'єктивної модальності сприяє вияву особливостей словотворення між мовними характеристиками суб'єктивної модальності, як окремої категорії.

Мета роботи полягає у дослідженні архітекtonіки категорії суб'єктивної модальності та встановлення її типологічних виявів в іспанській мові.

Предмет дослідження. Вивчення суб'єктивної модальності і типології її форм та значень.

Об'єкт дослідження – це функціонально-семантичне поле модальності.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше на матеріалі іспанської мови розглядається та аналізується монографічний опис суб'єктивної модальності, як окремої категорії, проаналізовано специфіку вияву в іспанській мові розкриваючи мовні засоби реалізації суб'єктивної модальності, розглядається типологія її форм і значень.

Розглядаючи види модальних значень, вчені виділяють – об'єктивну

модальність, що виражає відношення змісту висловлювання щодо дійсності та суб'єктивну, що передає відношення суб'єкта щодо змісту висловлювання. Суб'єктивна модальність – це типова ознака висловлювання, реалізується за допомогою інтонації, модальних слів, а також часток і вигуку. Типовим способом прояву суб'єктивної модальності вважаються модальні слова – одиниці, що реалізують значення модальної оцінки змісту висловлювання у специфічній позиції відсутності з останнім синтаксичних зв'язків. Практично всі модальні слова іспанської мови пов'язані стосунками лексичного деривату з дієслівними, чи іменними основами (*curiosamente – es curioso, sorprendentemente – sorprender, etc.*) та стосунками синтаксичного деривату, прислівниковими оборотами. Слід зазначити, чітких меж між модальними словами та іменними формами предикатів немає: *curioso, extra; o, cosa rara*, що функціонують як модальні слова, можуть вважатися також іменними формами експліцитного модусу (*es) curioso, (es) extra; o etc.*

Розрізняють два види оцінки: логічну (інтелектуальну) та емоційну. Логічну оцінку виражають модальні слова, а емоційну – вигук.

Здивування в афективній мові найчастіше передається вигуками, проте майже усі вони, за виключенням, можливо, похідних від дієслів зорового сприйняття (*¿qué veo? – що я бачу?, ¡hay que ver! – подумати тільки!, ¡vivir para ver! – не вже! etc.*) передають адміративну оцінку спільно з емоційною; *¡Ah!, ¡Calla!, ¡Caramba!, ¡Chico!, ¡Concho!, ¡Hombre!, ¡Dios!, ¡Diablo!, ¡Fabuloso!, ¡Ostras!, etc.* (2). Фразеологія та афористика, пов'язана з вираженням здивування, не відрізняється особливим багатством і обмежується такими виразами: (*parece mentira – "не може бути"!, ¿que tripa se le habrá roto? – "а цьому ще чого"?, dichosos los ojos que te ven – скільки років, скільки зим* (3), які також ускладнені позитивною або негативною емоційною оцінкою.

Поняття суб'єктивної модальності розглянув французький учений Шарль Балли. Він вважав, що у кожному висловлюванні відбувається протиставлення фактичного змісту, або диктума та індивідуальної оцінки фактів, що викладаються, або модусу.

Адміративна оцінка в "чистому вигляді" передається у висловлюванні в позиції модусу передусім дієслівними та іменними предикатами. У семантичному складі всіх предикатів відбиваються в тому чи іншому вигляді специфічні компоненти даної оцінки. Відношення до частотно-параметричної норми очікування реалізується в семантиці найбільш споживаних і стилістично нейтральних предикатів *sorprender(se), ser sorprendente – дивно, несподівано* (порушення частотної норми) і

extrañar(se), ser extraño – дивно (порушення параметричної норми). Це відношення доповнюється вказівкою на вегетативно-соматичний характер реакції суб'єкта в семантичному складі: короткочасну зупинку функціонування, втрату руху чи ступору (pasmar, estar/quedarse estupefacto, helado, petrificado, frío – заціпеніти, закрижаніти, закам'яніти, застигнути від подиву), замішання почуттів і думок (estar quedarse aturdido, anonadado, atónito, atolondrado – бути ураженим, збентеженим, розгубленим), фіксацію мимики і пози (estar/quedarse boquiabierto – стояти роззявивши рот, con los ojos muy abiertos – стояти широко розплющивши очі, estar/quedarse despatarrado/espatarrado – стояти розчепірюючись). Неправдивий, імовірний прогноз доповнюється когнітивним моментом у семантиці іменних предикатів es incomprensible, inconcebible – незрозуміло, незбагненно, es paradójico – парадоксально, es increíble, inverosímiles – неймовірно та ін.

Суб'єктивна модальність висловлювання може бути розглянута як самостійна функціонально-семантична категорія, що має оригінальне утримування і спеціалізовані засоби вираження на різних рівнях мови: інтонаційному, лексичному, синтаксичному, морфологічному. Широта визначення поняття "суб'єктивна модальність" як відношення говорить до того, що повідомляється дозволяє включити в її обсяг різноманітні значення [Артамонов В.Н., Акімова О.Б., Калинин Н.В., Микільська І.Г., Свиридова Т.М.]. Водночас встановлення меж цієї категорії представляється необхідним. Якщо об'єктивна модальність співвіднесена з пропозиційним компонентом структури пропозиції, то суб'єктивна модальність з його прагматичним аспектом, оскільки показники суб'єктивної модальності відносяться не до самої дійсності, а до процесу суб'єктивного осмислення її фактів і явищ [3].

Таким чином, суб'єктивна модальність (СМ) – загальномова категорія, що проявляє себе на всіх рівнях мови, але перш за все в синтаксисі пропозиції і тексту, в мові. У мові СМ міститься як можливість, в мові вона реалізується і з'являється як категорія, за допомогою якої здійснюється перехід від мови до мови, тобто як мовно-утворююча категорія [4].

Відбиваючи ситуацію, конструкція пропозиції відбиває і місце в ній, що говорить, знаходиться усередині ситуації, відбиваної у пропозиційно-висловлюванні, обумовлює і обов'язкове (експліцитне або імпліцитне) вираження, що говорить відношення до предмета повідомлення і до ситуації. Ось чому будь-яка конструкція пропозиції окрім об'єктно-модального містить і суб'єктивно-модальне значення. Це значення закладене в самій конструкції. На рівні структурної схеми воно

представлене як потенційне, як можливість, на рівні висловлювання – як реалізація цієї можливості.

Суб'єктивна модальність – центральна категорія модального синтаксису. Модальний синтаксис – це багатогранна область дослідження синтаксичних форм і конструкцій з точки зору суб'єктивної модальності. Повна семантика синтаксичної конструкції складається з семантики суб'єктивно-модального значення. Без суб'єктивно-модального значення семантика синтаксичної одиниці виявляється неповною, недостатньою.

Суб'єктивна природа досліджуваної категорії проявляється чітко та послідовно: це оцінка ситуації що говорить, підсумок суб'єктивної думки, роздуму, позначення позиції суб'єкта мови щодо описуваного. Відносно категорії суб'єктивної модальності на семантичному рівні – це комплекс сенсів (типових суб'єктивно-модальних значень), що враховують характер компетенції суб'єкта мови, міру обізнаності, емоційний стан, прагнення встановлювати контакт із співрозмовником, підтримувати його увагу, включаючись у хід власних міркувань та оцінок.

На граматичному рівні суб'єктивна модальність уточнює та коригує значення пропозиції об'єктивно-модальне, пов'язане з опозицією реальності-ірреальності, тобто виступає як один з аспектів співвідношення висловлювання з дійсністю, як предикативний аспект. У сукупності з об'єктивно-модальним значенням і модальністю предиката суб'єктивна модальність утворює модальну парадигму пропозиції. Нульові показники суб'єктивної модальності в пропозиції мають тіж значення, як і матеріально виражені: вони наближають зміст висловлювання до полюса нейтральної достовірності, констатації, коли суб'єктивне відношення того, що говорить свідомо не експлітується. Водночас існування таких умов, як діалогічність розмови, її неофіційний характер, наявність реального або уявного адресата, неповний характер знань того, що говорить про дійсність, його напружений емоційний стан й інше, неминуче призводять до вторгнення в мову суб'єктивно-рефлектуючого початку. Експлікатори суб'єктивної модальності вводяться в пропозицію для репрезентації особистої точки зору того, що говорить, його авторського погляду на дійсність і, що важливо, в цілях донесення цієї точки зору до свого співрозмовника. Іншими словами, важливо не просто репрезентувати свою позицію, своє відношення, але бути правильно понятим, почутим, донести той або інший модально-кваліфікативний сенс до адресата і, можливо, набути в нім союзника, що співпереживає, розуміє, небайдужого, можливо, в чомусь розділити думку адресата, змінити його погляд на ситуацію.

Видається очевидною взаємодія значень суб'єктивно-модальних з

полями емотивності, темпоральності, градуальності, союзності, що доводить багатоаспектність категорії суб'єктивної модальності, її системний характер. Так, наприклад, ядерне значення недостовірності суб'єктивно-модальне має градуйований характер, експлікуючи різну міру, упевненість висловлювання, що говорить у змісті. Водночас це значення часто ускладнюється емоційними відтінками побоювання, покладає надії, здивування, застереження, кепкування, іронії і іншими, що вказує на його зв'язаність з полем емотивності. Розгляд логічної модальності неможливий без урахування її взаємозв'язків з полем союзності, що пояснюється реляційною функцією модифікаторів логічної модальності, їх функціональною близькістю до союзів. Нарешті, всі суб'єктивно-модальні значення виявляються тісно зв'язаними з категорією оцінки, оскільки обидві категорії, суб'єктивна модальність та оцінка, мають суб'єктивну природу, орієнтовані на того, що говорить.

Таким чином, вважаємо за можливе представляти статус суб'єктивної модальності як найважливішої функціонально-семантичної категорії, що не лише займає своє повноправне місце в системі інших категорій мови, але і має з останніми системні зв'язки. Характер цих зв'язків обумовлює наявність суміжних зон, коли в семантиці мовної одиниці поєднуються різні типи значень: суб'єктивно-модальне, емоційне, градаційне, оцінне.

У формуванні суб'єктивно-модального значення центральна роль належить пропозиції (висловлюванню). Саме тут сходяться нитки всіх ярусів мови (лексики, фразеології, морфології), що беруть участь у формуванні СМ. Саме тут СМ отримує остаточне вираження.

Джерелом суб'єктивно-модального значення є присутність того, що говорить – це суб'єкт мови. Він є присутнім у будь-якому висловлюванні. "У всякому тексті є той, хто говорить, суб'єкт мови, хоч би слово я в нім жодного разу не зустрілося» [4]. Той, що говорить висловлюється сам (я речення) або доручає цю роль іншому, від імені якого ведеться мова.

Присутність того, що говорить природно пов'язана з вираженням його емоцій, бажань, оцінок і так далі, кінець кінцем з вираженням його відношення до того, що повідомляється. Іншими словами, воно веде до появи суб'єктивно-модального значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Беляева Е. И.* Модальность в разных типах речевых актов / Е. И. Беляева // Филологические науки . – 1989. – № 3. – С. 10–69.
2. *Kochubinska-Smychkowska J.* Sintaxis del Español Moderno / J. Kochubinska-Smychkowska. – К., 2002.
3. *Конюшкевич М. И.* Модальность в свете прагматики / М. И. Конюшкевич // Вопросы функциональной грамматики.– Гродно : ГрГУ, 2000. – Вып. 4. – С. 58–78.
4. *Ткачук В. М.* Категорія суб'єктивної модальності / В. М. Ткачук. – Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. – 240 с.